

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI TIEDUSTELUTOIMINNAN VALVONNASTA JA VALTION VIRKAMIESLAIN 7 §:N MUUTTAMISEKSI (HE 199/2017 vp.)

Yleistä

Puolustusvoimien näkemyksen mukaan esitys luo osaltaan edellytykset tiedustelutoiminnan tehokkaalle ja riippumattomalle valvonnalle ja turvaa näin julkista luottamusta tiedustelutoiminnan asianmukaisuuteen ja yksilöiden oikeusturvan toteutumiseen kaikissa tilanteissa.

Koska suunniteltu tiedustelun valvonnan kokonaisuus on jo olemassa olevat laillisuusvalvonnan muodot huomioon ottaen puolustusvoimien näkökulmasta varsin kattava, pidetään varsin perusteltuna, että tiedusteluvaltuutetun toiminto järjestetään hallituksen esityksessä kuvatuksi hallinnollisesti kevyellä valvontaorganisaatiolla.

Hallituksen esitysten 199/2017 vp ja 203/2017 vp (esitys laiksi sotilastiedustelusta) liittymäkohdat laillisuusvalvonnan kokonaisuudessa

Sotilastiedustelun valvonta tarvitsee ollakseen riippumatonta ja tehokasta sekä jo olemassa olevia että uusia nyt esitettäviä valvontamekanismeja.

Olemassa oleva valvonta koostuu tällä hetkellä ulkoisesta yleisestä laillisuusvalvonnasta, jota erityisesti puolustusvoimien osalta suorittaa lakiin perustuvan toimivaltajaon perusteella eduskunnan oikeusasiamies, erityisvaltuutettujen (kuten tietosuojavaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu ja yhdenvertaisuusvaltuutettu) suorittamasta laillisuusvalvonnasta, puolustusministeriön suorittamasta hallinnonalan laillisuusvalvonnasta sekä puolustusvoimien sisäisestä laillisuusvalvonnasta, joka on säädösten tasolla annettu puolustusvoimien asessorin tehtäväksi.

Hallituksen esityksessä 203/2017 vp puolustusvoimien asessorin sisäisen laillisuusvalvonnan roolia suhteessa erityisesti sotilastiedusteluun ja sen uusiin toimivaltuuksiin on entisestään korostettu. Ehdotuksen

102 §:n mukaan pääesikunnan päällikkö valvoo sotilastiedustelua ja puolustusvoimien asessori vastaa sotilastiedustelun sisäisestä laillisuusvalvonnasta.

Sekä toimivallaltaan että resursseiltaan vahvennettu sisäinen laillisuusvalvonta ja uudistuksen yhteydessä toimintansa aloittava uusi ulkoinen valvonta ovat ehdottoman tarpeellisia. Parhaaseen lopputulokseen päästään sisäisen ja ulkoisen laillisuusvalvonnan saumattomalla yhteistyöllä, johon tulisi kuulua mm. säännöllinen yhteydenpito, tarkastussuunnitelmista informointi erityisesti resurssien kokonaiskäytön näkökulmasta, raportointi ja hyvien käytänteiden jakaminen. Asiaan on kiinnitetty huomiota ja keskinäisen koordinaation tarve tunnistettu mm. hallituksen esityksen 199/2017 vp sivulla 37.

Sisäisen laillisuusvalvonnan järjestelyt puolustusvoimissa

Puolustusvoimien asessorin johtama puolustusvoimien sisäinen laillisuusvalvonta valmistellaan ja toteutetaan pääesikunnan oikeudellisen osaston laillisuusvalvontasektorilla. Toimintaa on järjestelmällisesti sisäisen ohjeen ja vuosisuunnitelmien mukaisesti toteutettu vuodesta 2006. Laillisuusvalvonnan kohteena on koko puolustusvoimien kaikki toiminta. Käytännössä tehtävää toteutetaan mm. tarkastuksin, kanteluita käsittelemällä ja raportoinnin kautta esiin nousevia kysymyksiä selvittämällä. Jo vuosia käytössä ollut hallintorakenne, jossa puolustusvoimien asessorilla on suora esittelyoikeus pääesikunnan päällikölle, tukee osaltaan erinomaisesti sekä sisäisen laillisuusvalvonnan toteutusta yleisesti että ehdotetun sotilastiedustelulain 102 §:n mukaisten tehtävien hoitoa sekä pääesikunnan päällikön että puolustusvoimien asessorin osalta.

Sotilastiedustelun vahvennettu sisäinen laillisuusvalvontatehtävä edellyttää pääesikunnan oikeudellisen osaston laillisuusvalvonnan lisäresursointia. Jo hallituksen esitysten valmisteluvaiheessa on puolustusvoimien sisäisin toimenpitein kohdennettu yksi tehtävä suunnittelemaan sotilastiedustelutoimintaan kohdistuvan sisäisen laillisuusvalvonnan menettelytapoja, prosesseja ja ohjeistusta. Kyseinen tehtävänhoitaja osallistuu myös toimijoiden oman ohjeistuksen ja koulutuksen suunnitteluun ennakollisen laillisuusvalvonnan näkökulmasta. Sotilastiedustelun tulevien toimivaltuuksien käytön tehokas valvonta edellyttää kuitenkin puolustusvoimien sisäiselle laillisuusvalvonnalle vielä tämän lisäksi sekä oikeudellista lisäresurssia että teknistä osaajaa, jotta valvontaa voidaan suorittaa tehokkaasti siten, ettei valvoja ole yksinomaan valvottavalta saatavan tiedon varassa.

Esimiesvalvonnan rooli on erityisesti sisäisestä laillisuusvalvonnasta huolimatta erityisen korostunut. Viime kädessä sotilastiedustelun toimijoiden jatkuva ja konkreettinen esimiesvalvonta pystyy nopeimmin ja ennen virheen tapahtumista havaitsemaan mahdolliset puutteet suunnitellun toiminnan lainmukaisuudessa. Osaltaan yksittäisten tiedustelumenetelmien käyttöön liittyvää oikeudellista harkintaa on vahvennettu myös siten, että oikeusturvan kannalta merkittävimmät toimenpiteet ovat mahdollisia vain tuomioistuimen lupaharkinnan jälkeen.

Esitutkintaviranomaiselle ilmoittamisesta

Tiedusteluvaltuutetulle suunniteltua keinovalikoimaa lainvastaiseen menettelyyn puuttumiseksi voidaan pitää kattavana. Hallituksen esityksessä on jätetty tiedusteluvaltuutetulle varsin huomattavaa harkintavaltaa sen suhteen, milloin hän katsoo tarpeelliseksi ilmoittaa asian esitutkinnasta päättävälle viranomaiselle. Toimivaltainen viranomainen harkitsee tämän jälkeen itsenäisesti, ylittyykö asiassa syytä epäillä rikostekynnys. Puolustusvoimissa tutkittavien sotilasrikosten osalta muistutetaan, että muussa yhteiskunnassa varsin vähäisenäkin pidettävä tapahtuma voi täyttää esimerkiksi rikoslain 45 luvun 1 -4 §:n mukaisen palvelusrikoksen tunnusmerkistön. Näin ollen ilmoittamiskynnys ei sotilastiedustelun toimijoita koskien saa muodostua tarpeettoman korkeaksi, ottaen huomioon myös kaikkien sotilaiden rikosoikeudellisesti yhdenvertaisen kohtelun riippumatta siitä palvelevatko he sotilastiedustelutoimialalla vai muualla puolustusvoimissa.

Tuija Sundberg
Puolustusvoimien asessori
Varatuomari, OTL